

การเสริมสร้างสุขภาวะทางสังคมวิถีพุทธเพื่อการอยู่ร่วมกันของคนต่างวัยในชุมชนบ้านดอนโฆ อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร

PROMOTING SOCIAL HEALTH IN THE BUDDHIST WAY FOR THE COEXISTENCE OF
PEOPLE OF DIFFERENT AGES IN THE BAN DON KHO COMMUNITY.
BAN PHAEO DISTRICT SAMUT SAKHON PROVINCE

พระมหารัชชานนท์ ธีรบุญโญ (ปานจิตร์)¹, พระมหาวีรวิชญ์ วรินโท², พระครูปฐมธีรวัฒน์³

วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย^{1,2,3}

Phramaha Ratchanon Teerapanyo (Panjit)¹, Phramaha Weeratis Varinto², Phrakrupathomteerawat³

Buddhapanyasri Dvaravati Buddhist College Mahachulalongkornrajavidyalaya University^{1,2,3}

Corresponding Author E-mail : ratchanonpanjit@hotmail.com

(Received : June 19, 2025; Edit : July 10, 2025; accepted : July 16, 2025)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เป็นการศึกษาแนวทาง “การเสริมสร้างสุขภาวะทางสังคมวิถีพุทธเพื่อการอยู่ร่วมกันของคนต่างวัยในชุมชนบ้านดอนโฆ อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร” มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาบริบทการอยู่ร่วมกันของคนต่างวัยในชุมชนบ้านดอนโฆ อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร (2) เสริมสร้างสุขภาวะทางสังคมวิถีพุทธเพื่อการอยู่ร่วมกันของคนต่างวัยในชุมชนดังกล่าว และ (3) เสนอหลักปฏิสัมพันธ์วิถีพุทธในการอยู่ร่วมกันของคนต่างวัย โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มกับตัวแทนคนต่างวัยในครอบครัวและชุมชน ผลการวิจัยพบว่า 1) ชุมชนบ้านดอนโฆมีโครงสร้างครอบครัวแบบขยายที่เอื้อต่อการอยู่ร่วมกันของคนต่างวัย โดยผู้สูงอายุมีบทบาทในการถ่ายทอดคุณธรรมและภูมิปัญญาให้เยาวชน มีความแตกต่างด้านเทคโนโลยีและวิถีชีวิตระหว่างวัยควรเป็นอุปสรรคที่ต้องได้รับการดูแลด้วยกลไกทางสังคมที่เหมาะสม 2) การเสริมสร้างสุขภาวะทางสังคมวิถีพุทธในชุมชนอาศัยหลักธรรมพรหมวิหาร 4 ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ผ่านกิจกรรมข้ามวัย การทำบุญร่วมกัน กิจกรรมจิตอาสา และการสนทนาในครอบครัว ส่งผลให้เกิดความเข้าใจ เห็นอกเห็นใจ และความร่วมมือระหว่างวัย นำไปสู่ความมั่นคงทางจิตใจและวัฒนธรรม 3) หลักปฏิสัมพันธ์วิถีพุทธ โดยเฉพาะสัมมาวาจาและเมตตาธรรม มีบทบาทสำคัญในการลดช่องว่างระหว่างวัย การจัดกิจกรรมร่วมกันและเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจและความไว้วางใจ นำไปสู่ชุมชนที่มีความสมานฉันท์และอยู่ร่วมกันตามหลักพุทธธรรม

คำสำคัญ : การเสริมสร้างสุขภาวะ, สังคมวิถีพุทธ, การอยู่ร่วมกัน, คนต่างวัย, ในชุมชนบ้านดอนโฆ, อำเภอบ้านแพ้ว, จังหวัดสมุทรสาคร.

Abstract

This research article is a study of the approach of “Enhancing Buddhist Social Well-being for Intergenerational Coexistence in Ban Don Kho Community, Ban Phaeo District, Samut Sakhon Province”. The objectives are to (1) study the context of intergenerational coexistence in Ban Don Kho Community, Ban Phaeo District, Samut Sakhon Province, (2) enhance Buddhist social well-being for intergenerational coexistence in the community, and (3) propose Buddhist interaction principles for intergenerational coexistence using qualitative research methods. Data were collected from participatory observation, in-depth interviews, and focus group discussions with representatives of intergenerational people in families and communities. The research results found that 1) Ban Don Kho Community has an extended family structure that is conducive to intergenerational coexistence, with the elderly playing a role in passing on morality and wisdom to the youth. Differences in technology and thinking between generations may be obstacles that need to be addressed with appropriate social mechanisms. 2) Enhancing Buddhist social well-being in the community is based on the principles of the four divine states of mind: loving-kindness, compassion, sympathetic joy, and equanimity, through intergenerational activities, joint merit-making, volunteer activities, and family conversations, which result in understanding, empathy, and cooperation between generations, leading to mental and cultural stability. 3) Buddhist interaction principles In particular, right speech and loving-kindness play an important role in reducing the generation gap. Organizing joint activities and knowledge exchange forums help build understanding and trust, leading to a harmonious community that lives together according to Buddhist principles.

Key words: Health promotion, Buddhist society, Coexistence, People of different ages, in Ban Don Kho community, Ban Phaeo District, Samut Sakhon Province.

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในยุคที่สังคมไทยกำลังก้าวเข้าสู่ “สังคมสูงวัย” อย่างสมบูรณ์ โครงสร้างประชากรที่เปลี่ยนแปลงได้นำมาซึ่งความท้าทายใหม่ในระดับครอบครัวและชุมชน โดยเฉพาะ “ความสัมพันธ์ระหว่างวัย” ที่เป็นรากฐานสำคัญของการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขและยั่งยืน อย่างไรก็ตาม ในหลายพื้นที่ของประเทศไทย ความเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยีได้ส่งผลให้โครงสร้างครอบครัวแบบขยายลดลง ขณะที่ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุ วัยทำงาน และเยาวชนกลับอ่อนแอลง อันเนื่องมาจากความแตกต่างด้านเจเนอเรชัน ค่านิยม วิถีชีวิต และการสื่อสาร การมีสุขภาวะที่ดีของประชาชนในชาติเป็นฐานรากสำคัญของการพัฒนาประเทศ และเป็นเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาคน เพราะ “คน” เป็นศูนย์กลางการพัฒนาทุกระบบกลไกขับเคลื่อนชุมชนทุกระดับ เห็นได้จากหน่วยงานภาครัฐที่ให้ความสำคัญกับการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน ปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ปี 2560 มาตรา 55 ว่าด้วย “รัฐต้องดำเนินการให้ประชาชนได้รับบริการสาธารณสุขที่มีประสิทธิภาพอย่างทั่วถึง ด้วยการเสริมสร้างให้ประชาชนมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพ และการป้องกันโรค” (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2553 : 55) นอกจากนี้ยังปรากฏในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) ว่าด้วยหลักการพัฒนาประเทศสู่ความยั่งยืน โดยยึด “คน” เป็นศูนย์กลางการพัฒนา ด้วยการเตรียมพร้อมให้คนมีสุขภาวะที่ดี มีระเบียบวินัยมีจิตสำนึกต่อส่วนรวม รับผิดชอบสังคม มีความองอาจทางจิตวิญญาณ มีการตื่นรู้ สามารถปรับตัวได้อย่างรู้เท่าทันสถานการณ์ มีสุขภาพกายและใจที่เข้มแข็ง โดยเน้นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม และลดปัจจัยเสี่ยงด้านสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อสุขภาพ (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน), 2547 : 2) ซึ่งให้เห็นว่า การรู้เท่าทันสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงและลดปัจจัยเสี่ยงด้านสภาพแวดล้อมส่งผลต่อสุขภาวะ การส่งเสริมสุขภาวะที่ดีนั้น จะต้องครอบคลุมประชาชนทุกกลุ่มวัยเพื่อให้สมบูรณ์เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน คือ ความปกติใหม่ (New normal) ได้แก่ สุขภาวะทางร่างกาย พฤติกรรม อารมณ์ จิตใจ สังคมและปัญญา

ในท่ามกลางสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงสังคมโลกและสังคมไทย ทั้งด้านเศรษฐกิจการเมือง สังคม และโรคระบาดไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด - 19) ทางองค์การอนามัยโลก ได้ประกาศให้โรคดังกล่าวเป็นโรคระบาดใหญ่ทั่วโลก เห็นได้จาก รัฐบาลไทยได้ประกาศทางเว็บไซต์ ราชกิจจานุเบกษาเพื่อขยายเวลาการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินในทุกเขตท้องที่ทั่วราชอาณาจักรเป็นระยะ ๆ จากวิกฤตการณ์หลาย ๆ อย่างที่เกิดขึ้น ส่งผลให้ประชาชนทุกกลุ่มวัยในสังคมเกิดความเครียด วิตกกังวลทั้งด้านการเงิน การงาน การเรียน การใช้ชีวิตหลายอย่างต้องเปลี่ยนไป เกิดภาวะทุกข์กายและทุกข์ใจ (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน), 2547 : 5) ส่งผลกระทบต่อสุขภาวะโดยรวม หลายคนต้องทำงานที่บ้าน (Work from Home) ต้องรักษาระยะห่างทางสังคม (Distancing) การเดินทางออกนอกบ้านไปในที่ ต่าง ๆ จะต้องสวมใส่หน้ากากอนามัย การดื่ม การรับประทานอาหาร การไม่สัมผัสใบหน้า ขยี้ตา หรือแคะจมูก การล้างมือด้วยเจลแอลกอฮอล์ เพื่อป้องกันการติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด - 19) กล่าวได้ว่า การดำเนินชีวิตประจำวันในรูปแบบใหม่ต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมหลายอย่างที่เกี่ยวข้องกับสุขภาวะ (Health-related behavior) เรียกว่า ความปกติใหม่ (New normal) จากสถานการณ์หลาย ๆ อย่างที่เกิดขึ้น ทำให้ประชาชนเกิดความเครียด วิตกกังวล บางครั้งนำไปสู่โรคซึมเศร้า จากสถิติผู้ป่วยทั่วโลก พบว่า ปี พ.ศ. 2560 มีผู้ป่วยโรคซึมเศร้าประมาณ 322 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 4.4 ของประชากรโลก สำหรับประเทศไทย โดยกรมสุขภาพจิต เผยสถิติ ปี พ.ศ. 2561 พบคนไทยป่วยโรคซึมเศร้า 1.5 ล้านคน สาเหตุของโรคสามารถปะทุจากภาวะซึมเศร้าสู่โรคซึมเศร้า ได้แก่ 1) กรรมพันธุ์ 2) พัฒนาการของจิตใจและสิ่งแวดล้อมมีแต่ความเครียดหนัก เช่น การเรียนการสอบ การพบเจอสมรสชีวิต 3) ความเจ็บป่วยเรื้อรังจนหมดกำลังใจหรือพบกับความสูญเสีย 4) ปัญหาเรื่องการเงิน การงาน และ 5) ความสัมพันธ์กับคนใกล้ชิดไม่ราบรื่น เห็นได้จาก นพ. เกียรติภูมิ วงศ์รจิต อธิบดีกรมสุขภาพจิต กล่าวว่า สถานการณ์การฆ่าตัวตายล่าสุดในประเทศไทย จากตัวเลขสถิติ ปี พ.ศ. 2561 ภาพรวมอัตราการฆ่าตัวตายของทั้งประเทศ อยู่ที่ 6.34 ต่อประชากรหนึ่งแสนคน จากปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ส่งผลกระทบต่อสุขภาวะโดยรวมของประชาชน ก่อให้เกิดความเครียด โรคซึมเศร้า และทำร้ายตนเองได้

จากปัญหาและความสำคัญดังกล่าว การประยุกต์แนวทางการส่งเสริมสุขภาวะวิถีพุทธเพื่อให้เกิดความปกติสุขที่ครอบคลุมทุกกลุ่มวัย และสอดคล้องกับสภาพความปกติใหม่ (New Normal) จึงนับเป็นสิ่งสำคัญที่จำเป็นต่อการพัฒนาประเทศในทุกระดับ ทั้งยังสอดคล้องกับนโยบายของรัฐในการยกระดับคุณภาพชีวิตประชาชน และนำไปสู่ “ความสุขมวลรวมของประเทศ” (Gross National Happiness: GNH) การส่งเสริมสุขภาวะวิถีพุทธในความปกติใหม่ ประกอบด้วย 3 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาวะวิถีพุทธในความปกติใหม่ ครอบคลุม 6 ด้าน ได้แก่ สุขภาวะทางร่างกาย สุขภาวะทางพฤติกรรม สุขภาวะทางอารมณ์ สุขภาวะทางจิตใจ สุขภาวะทางสังคม สุขภาวะทางปัญญา ปัจจัยที่ส่งผลต่อการส่งเสริมสุขภาวะวิถีพุทธในความปกติใหม่ ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ ปัจจัยด้านปัจเจกบุคคล ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม ปัจจัยด้านการสนับสนุนจากภาคส่วนต่าง ๆ ได้แก่ รัฐ ชุมชน วัด โรงเรียน (รัฐ บ ว ร) ปัจจัยด้านนโยบาย การประยุกต์ใช้แนวทางการส่งเสริมสุขภาวะวิถีพุทธในความปกติใหม่ ครอบคลุม 5 ด้าน ได้แก่ สัมพันธ์กับความปกติใหม่ สัมพันธ์กับความปกติใหม่ ปัญญากับความปกติใหม่ สังคมกับความปกติใหม่ การปรับตัวและยอมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในความปกติใหม่ แนวทางข้างต้นสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่า “เมื่อโลกเปลี่ยน คนต้องปรับ เมื่อภาวะโลกปั่น จำต้องขยับปรับเปลี่ยนโลกใหม่” ซึ่งหมายถึงการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ตลอดจนการรับมือกับวิกฤต เช่น สถานการณ์โรคระบาดโควิด-19 ที่จำเป็นต้องมีการปรับตัวทั้งทางร่างกาย จิตใจ และบริบทแวดล้อม เพื่อการดำรงอยู่ที่สมดุลและมีคุณภาพภายใต้บริบทใหม่ของสังคม

ฉะนั้น จากปัญหาและความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาวิเคราะห์เรื่อง “การเสริมสร้างสุขภาวะทางสังคมวิถีพุทธเพื่อการอยู่ร่วมกันของคนต่างวัยในชุมชนบ้านดอนโฆ อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทการอยู่ร่วมกันของคนต่างวัยในชุมชน เสริมสร้างสุขภาวะทางสังคมตามหลักพุทธวิถีเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ และเสนอแนวทางปฏิสัมพันธ์ตามหลักพระพุทธศาสนา ที่เอื้อต่อการสร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์ที่ยั่งยืนระหว่างคนต่างวัยในชุมชนดังกล่าวต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาบริบทการอยู่ร่วมกันของคนต่างวัยในชุมชนบ้านดอนโฆ อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร
- 2) เพื่อเสริมสร้างสุขภาวะทางสังคมวิถีพุทธเพื่อการอยู่ร่วมกันของคนต่างวัยในชุมชนบ้านดอนโฆ อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร
- 3) เพื่อเสนอหลักปฏิสัมพันธ์วิถีพุทธในการอยู่ร่วมกันของคนต่างวัยในชุมชนบ้านดอนโฆ อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิและทุติยภูมิ การสัมภาษณ์เชิงลึก และร่วมสังเกตกิจกรรมเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการขยะเป็นศูนย์ของฌาปนสถานวัดป้อมวิเชียรโชติการาม จังหวัดสมุทรสาคร โดยที่ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตเนื้อหาการวิจัย ดังนี้

- 1) **ขอบเขตด้านเนื้อหา** ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตเนื้อหาเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการขยะเป็นศูนย์ของฌาปนสถานวัดป้อมวิเชียรโชติการาม จังหวัดสมุทรสาคร
- 2) **ขอบเขตด้านประชากร** โดยผู้วิจัยกำหนดขอบเขตประชากรผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) ได้แก่ รูปแบบการจัดการขยะเป็นศูนย์ของฌาปนสถานวัดป้อมวิเชียรโชติการาม จังหวัดสมุทรสาคร จำนวน 10 รูป/คน
- 3) **ขอบเขตด้านพื้นที่** พื้นที่ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ รูปแบบการจัดการขยะเป็นศูนย์ของฌาปนสถานวัดป้อมวิเชียรโชติการาม จังหวัดสมุทรสาคร

4) **ขอบเขตด้านระยะเวลา** เวลาในการวิจัยครั้งนี้จะดำเนินการให้แล้วเสร็จตามระบบและระเบียบของมหาวิทยาลัยว่าด้วยเรื่อง การทำวิทยานิพนธ์ระดับมหาบัณฑิต โดยนับจากวันที่ได้รับอนุมัติหัวข้อวิทยานิพนธ์จากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาระเบียบวินัยด้วยกิจกรรมวิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ของเยาวชนตำบลหลักสอง จังหวัดสมุทรสาคร” จากการศึกษาวิจัยสามารถสรุปผลได้ ดังนี้

1. **บริบทการอยู่ร่วมกันของคนต่างวัยในชุมชนบ้านดอนโฆ อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร** พบว่า ชุมชนบ้านดอนโฆ เป็นตัวอย่างของสังคมพหุวัย (multi-generational society) ที่ยังคงรักษาโครงสร้างครอบครัวแบบขยาย เอื้อต่อความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกันระหว่างวัย โดยเฉพาะบทบาทของผู้สูงอายุในฐานะผู้ดูแลหลาน ผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญา และเป็นศูนย์รวมทางจิตวิญญาณของครอบครัว เยาวชนในชุมชนมีพฤติกรรมแสดงความเคารพและมีปฏิสัมพันธ์กับผู้สูงอายุในกิจกรรมทางศาสนาและประเพณีท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เกิดการธำรงรักษาค่านิยมไทย เช่น ความกตัญญู และความเคารพผู้อาวุโส อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยพบข้อท้าทายสำคัญ ได้แก่ ช่องว่างระหว่างวัยที่เกิดจากความต่างทางทัศนคติ วิถีชีวิต และการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ ผู้สูงอายุบางส่วนมีความรู้สึกไม่เข้าใจพฤติกรรมของคนรุ่นใหม่ ขณะที่เยาวชนบางส่วนมองว่าคำสอนของผู้ใหญ่ไม่สอดคล้องกับโลกปัจจุบัน นอกจากนี้ คนวัยทำงานในครอบครัวต้องเผชิญภาระทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม ส่งผลให้เกิดความเครียดและความห่างเหินในความสัมพันธ์ภายในครอบครัว โดยบริบทของชุมชนบ้านดอนโฆแสดงให้เห็นถึงศักยภาพในการดำรงอยู่ร่วมกันของคนต่างวัยอย่างสมดุลบนพื้นฐานวัฒนธรรมไทย ทว่า จำเป็นต้องมีกลไกเสริมสร้าง “พื้นที่กลาง” เพื่อการสื่อสารข้ามวัย และการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อเชื่อมความเข้าใจระหว่างวัยและส่งเสริมสุขภาวะทางสังคม

2. **เสริมสร้างสุขภาวะทางสังคมวิถีพุทธเพื่อการอยู่ร่วมกันของคนต่างวัยในชุมชนบ้านดอนโฆ อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร** พบว่า ชุมชนแห่งนี้มีการดำรงอยู่ร่วมกันของคนต่างวัยบนพื้นฐานของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะ “พรหมวิหาร 4” ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา มิได้ถูกใช้เฉพาะในบริบททางพิธีกรรมเท่านั้น หากแต่ถูกนำมาใช้จริงในชีวิตประจำวัน ผ่านกิจกรรมและพฤติกรรมของคนในชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ อย่างเป็นธรรมชาติ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด ได้แก่ การสนทนาอย่างมีเมตตา หลังมื้ออาหารในครอบครัว การถ่ายทอดธรรมะจากผู้สูงอายุสู่เยาวชนในชีวิตประจำวัน และกิจกรรมศาสนา เช่น การทำบุญบ้าน การบวช หรือการทอดผ้าป่า ที่มีการมีส่วนร่วมของคนทุกวัยอย่างสม่ำเสมอ สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิด “พื้นที่กลาง” ที่เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ความเข้าใจ และความร่วมมือข้ามวัย เยาวชนช่วยสอนผู้สูงอายุใช้เทคโนโลยี ในขณะที่ผู้สูงอายุสอนทักษะชีวิตพื้นฐานให้กับเยาวชน ก่อให้เกิดทั้งความเข้าใจซึ่งกันและกัน และการธำรงรักษากฎีปัญญาท้องถิ่น มีกิจกรรมจิตอาสาในชุมชนยังเป็นเวทีสำคัญที่ทุกช่วงวัยสามารถมีส่วนร่วมในการทำมาดีร่วมกัน เช่น การทำความสะอาดวัด การดูแลผู้ป่วย หรือการปรับปรุงสถานที่สาธารณะ ซึ่งเป็นการบ่มเพาะคุณธรรม ความรับผิดชอบ และความร่วมมือในระดับชุมชน โดยการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 ในชุมชนบ้านดอนโฆ ไม่เพียงส่งผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างวัย แต่เสริมสร้างสุขภาวะทางสังคมในมิติต่าง ๆ ทั้งด้านจิตใจ วัฒนธรรม และโครงสร้างสังคม ทำให้ชุมชนสามารถรักษาสันติภาพระหว่างรุ่นได้อย่างต่อเนื่อง แสดงถึงพลังของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการสร้างสังคมที่มีคุณภาพและความกลมเกลียว

3. **หลักปฏิสัมพันธ์วิถีพุทธในการอยู่ร่วมกันของคนต่างวัยในชุมชนบ้านดอนโฆ อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร** พบว่า การปฏิสัมพันธ์ระหว่างวัยเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความเข้าใจ ความร่วมมือ และความกลมเกลียวระหว่างสมาชิกในสังคมที่มีความแตกต่างทางอายุ โดยการประยุกต์ใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือสำคัญในการส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ที่ดีและลดช่องว่างระหว่างวัย หลักธรรมที่โดดเด่นในการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างวัย ได้แก่ เมตตา การสื่อสารด้วยความปรารถนาดีและเข้าใจในความรู้สึกของผู้อื่น ทำให้เกิดการพูดคุยที่สร้างสรรค์ ลดการปะทะ และช่วยเปิดพื้นที่ให้คนต่างวัยกล้าแสดงความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีคุณภาพ อุเบกขา การยอมรับความแตกต่างทางความคิด ประสบการณ์ และพฤติกรรมของแต่ละวัยโดยไม่ตัดสิน ช่วยให้การอยู่ร่วมกันเป็นไปด้วยความเคารพ ความอดทน และการเปิดใจรับฟังซึ่งกันและกัน สัมมาวาจา การใช้ถ้อยคำ

สุขภาพ ชัดเจน และเหมาะสมในการสนทนา ทำให้การสื่อสารระหว่างวัยเป็นไปในเชิงบวก ลดการเข้าใจผิด และสร้างบรรยากาศแห่งความเคารพระหว่างกัน ผลการวิจัยยังพบว่า ชุมชนบ้านดอนโหมมีการจัด “เวทีสนทนาระหว่างวัย” เป็นกลไกสำคัญในการเปิดโอกาสให้คนทุกวัยได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสบการณ์ และความรู้ในบรรยากาศที่ปลอดภัยและเป็นมิตร กิจกรรมนี้มีบทบาทในการลดอคติระหว่างรุ่น เพิ่มพูนความเข้าใจ และส่งเสริมความร่วมมือเพื่อแก้ไขปัญหาชุมชนร่วมกัน ด้วยเหตุนี้ การปฏิสัมพันธ์วิถีพุทธจึงไม่ใช่แนวทางเชิงจริยธรรม แต่ยังเป็น “กลไกการพัฒนาสังคม” ที่มีประสิทธิภาพ นำไปสู่การสร้างชุมชนที่เกื้อกูล สมานฉันท์ โดยการใช้เมตตา อุเบกขา และสัมมาวาจาอย่างสอดคล้องในชีวิตประจำวัน ช่วยวางรากฐานที่มั่นคงสำหรับการอยู่ร่วมกันของคนต่างวัยอย่างกลมกลืนและมีคุณภาพ

อภิปรายผล

จากการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาระเบียบวินัยด้วยกิจกรรมวิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์ของเยาวชนตำบลหลักสอง จังหวัดสมุทรสาคร” มีประเด็นอภิปรายผล ดังนี้

1) บริบทการอยู่ร่วมกันของคนต่างวัยในชุมชนบ้านดอนโหม อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร พบว่า ชุมชนบ้านดอนโหม อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร เป็นตัวอย่างหนึ่งของชุมชนชนบทไทยที่ยังคงรักษาโครงสร้างสังคมแบบ “พหุวัย” (multi-generational society) ซึ่งหมายถึงการอยู่ร่วมกันของคนหลายช่วงวัยภายในครอบครัวและชุมชนเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นผู้สูงอายุ คนวัยทำงาน หรือเยาวชน การใช้ชีวิตร่วมกันของคนต่างวัยในพื้นที่นี้ได้เกิดจากการบังเอิญหรือภาวะจำเป็นเท่านั้น หากแต่เป็นผลของระบบครอบครัวและค่านิยมทางสังคมที่ฝังรากลึกในวิถีชีวิตของคนในชุมชน โดยมีโครงสร้างครอบครัวในชุมชนบ้านดอนโหมยังคงปรากฏลักษณะของ “ครอบครัวขยาย” อย่างชัดเจน โดยมีผู้สูงอายุอาศัยอยู่ร่วมกับลูกหลานในบ้านเดียวกันหรือบริเวณใกล้เคียง ลักษณะเช่นนี้เอื้อต่อการเกื้อกูลกันระหว่างวัย โดยเฉพาะบทบาทของผู้สูงอายุซึ่งมีได้จำกัดอยู่เพียงการเป็นผู้สูงวัยที่ต้องพึ่งพาผู้อื่นเท่านั้น แต่ยังมีบทบาทเชิงรุกในการดูแลหลาน ให้คำปรึกษาทางจิตใจ รวมถึงทำหน้าที่เป็น “ศูนย์รวมทางจิตวิญญาณ” ของครอบครัว ผู้สูงอายุจำนวนมากทำหน้าที่ดูแลหลานขณะพ่อแม่ออกไปทำงานนอกบ้าน รวมทั้งถ่ายทอดภูมิปัญญา ทักษะชีวิต และคตินิยมแก่คนรุ่นหลังผ่านกิจวัตรประจำวันและกิจกรรมร่วมของครอบครัวและชุมชน ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างวัยในชุมชนแห่งนี้ตั้งอยู่บนรากฐานของ ค่านิยมแบบไทย ที่ยังคงมีอิทธิพลอย่างลึกซึ้ง เช่น ความกตัญญูต่อบุคคลในวัยก่อนหน้า ความเคารพต่อผู้อาวุโส และความยินดีในการถ่ายทอดองค์ความรู้จากรุ่นสู่รุ่น เยาวชนและคนรุ่นใหม่ในชุมชนส่วนใหญ่แสดงออกถึงความเคารพต่อผู้สูงอายุ ทั้งในรูปของการใช้ถ้อยคำสุภาพ การรับฟังคำแนะนำ และการเข้าร่วมกิจกรรมศาสนาและประเพณีร่วมกับผู้อาวุโส ซึ่งไม่เพียงสะท้อนถึงความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นภายในครอบครัว แต่ยังเป็นกลไกในการธำรงวัฒนธรรมท้องถิ่นและวิถีชุมชนอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม แม้ว่าชุมชนบ้านดอนโหมจะมีภาพรวมของความกลมเกลียวระหว่างวัย แต่ก็ยังเผชิญกับความท้าทายสำคัญที่ไม่อาจมองข้าม โดยเฉพาะ ปัญหา “ช่องว่างระหว่างวัย” ที่เกิดจากความแตกต่างทางทัศนคติ ค่านิยม และการใช้เทคโนโลยี ผู้สูงอายุจำนวนหนึ่งมักรู้สึกไม่เข้าใจแนวคิดหรือพฤติกรรมของคนรุ่นใหม่ เช่น การใช้สื่อดิจิทัล การแต่งกาย หรือวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ขณะที่เยาวชนบางส่วนอาจรู้สึกว่าการแนะนำของผู้ใหญ่ล้าสมัยหรือไม่สอดคล้องกับโลกปัจจุบัน ส่งผลให้เกิดระยะห่างทางใจแม้จะอยู่ใกล้ชิดกันทางกายภาพ นอกจากนี้ คนวัยทำงานในครอบครัวก็ต้องเผชิญกับภาระหน้าที่ที่ซับซ้อน ทั้งในการหารายได้ ดูแลผู้สูงอายุ และเลี้ยงดูบุตรหลาน ทำให้เกิดภาวะความเครียดแฝงและความเหนื่อยล้าทางจิตใจที่อาจสะสมจนส่งผลต่อความสัมพันธ์ภายในครอบครัว เพราะชุมชนบ้านดอนโหมเป็นภาพสะท้อนของสังคมพหุวัยที่ยังคงรักษา “ความเป็นไทย” ผ่านโครงสร้างครอบครัวแบบขยายและความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นระหว่างวัยได้อย่างน่าชื่นชม ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่ ความเข้าใจและการประคับประคองความสัมพันธ์ระหว่างวัยจึงเป็นสิ่งจำเป็น โดยเฉพาะการสร้าง “พื้นที่กลาง” สำหรับการสื่อสาร การเรียนรู้ร่วมกัน และการประยุกต์ใช้หลักธรรมในชีวิตประจำวัน ซึ่งจะช่วยให้สังคมพหุวัยแห่งนี้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างสมดุล ยั่งยืน และมีคุณภาพ ซึ่งสอดคล้องกับ **มนตรี คงวัดใหม่** ได้ศึกษาเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุระหว่างชาวไทยพุทธ และชาวไทยมุสลิมในจังหวัดระนอง พบว่าผู้สูงอายุชาวไทยพุทธมีคุณภาพชีวิตดีกว่าผู้สูงอายุชาวไทยมุสลิม การปฏิบัติตามหลักธรรมศาสนาของผู้สูงอายุชาวไทยมุสลิมเคร่งครัดมากกว่าผู้สูงอายุชาวไทยพุทธการอุปถัมภ์จากครอบครัวด้านจิตใจ ด้านบทบาทหน้าที่ ด้านความสัมพันธ์พึ่งพาหากัน ผู้สูงอายุชาวไทยพุทธได้รับการอุปถัมภ์จากครอบครัวดีกว่าผู้สูงอายุชาวไทยมุสลิม สำหรับการอุปถัมภ์จากครอบครัวด้านร่างกายพบว่าไม่แตกต่างกันส่วนสภาวะสุขภาพและการใช้บริการสาธารณสุขในชุมชนพบว่าผู้สูงอายุชาวไทยพุทธมีสภาวะสุขภาพอนามัยดีกว่าและ

เข้าถึงบริการสาธารณสุขในชุมชนได้ดีกว่าผู้สูงอายุชาวไทยมุสลิม ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุโดยรวมทั้งสองกลุ่มสูงที่สุด คือ สภาวะสุขภาพ อ่อนแอ รองลงมาคือบทบาทหน้าที่การทำงานเพื่อการเลี้ยงชีพ การอุปถัมภ์ จากครอบครัวด้านจิตใจ การอุปถัมภ์จากครอบครัวด้านความสัมพันธ์ที่พึ่งพาหะหว่างกันและการมีส่วนร่วม ร่วมในชุมชนตามลำดับ โดยชุดตัวแปรพยากรณ์สามารถอธิบายความผันแปรคุณภาพชีวิตได้ร้อยละ 46 เมื่อแยกวิเคราะห์ในแต่ละกลุ่ม พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลสูงสุดต่อคุณภาพชีวิตต่อผู้สูงอายุ ชาวไทย พุทธ คือ สภาวะสุขภาพอ่อนแอ รองลงมา คือ บทบาทการทำงานเพื่อการเลี้ยงชีพ การ อุปถัมภ์จาก ครอบครัวด้านความสัมพันธ์ที่พึ่งพาหะหว่างกัน และการศึกษา โดยชุดตัวแปรพยากรณ์ สามารถอธิบายความผันแปรคุณภาพชีวิตได้ร้อยละ 50 สำหรับตัวแปรที่มีอิทธิพลสูงสุดต่อคุณภาพชีวิตต่อผู้สูงอายุ ชาวไทยมุสลิม คือ สภาวะสุขภาพอ่อนแอ รองลงมา คือ การปฏิบัติตนตามหลักศาสนาและการมีส่วนร่วม ร่วมในชุมชนตามลำดับ ซึ่งชุดตัวแปรพยากรณ์สามารถอธิบายความผันแปรคุณภาพชีวิตได้ร้อยละ 44 ซึ่งผลการศึกษาค้นครั้งนี้เป็นไปตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ในบางส่วน (มนตรี คงวัดใหม่, 2542 : บทคัดย่อ)

2) เสริมสร้างสุขภาวะทางสังคมวิถีพุทธเพื่อการอยู่ร่วมกันของคนต่างวัยในชุมชนบ้านดอนโม่ อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร พบว่า ภายใต้โครงสร้างสังคมพหุวัยของชุมชนบ้านดอนโม่ อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร แนวทางการอยู่ร่วมกันระหว่างคนต่างวัยไม่ได้เกิดขึ้นเพียงจากความจำเป็นทางสังคมหรือเศรษฐกิจเท่านั้น หากแต่มีรากฐานสำคัญจากคตินิยมในพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะหลัก “พรหมวิหาร 4” ซึ่งประกอบด้วยเมตตา (ความปรารถนาดี), กรุณา (ความเอื้อเฟื้อ), มุทิตา (ความยินดีในความสำเร็จของผู้อื่น), และอุเบกขา (ความวางใจเป็นกลาง) หลักธรรมทั้งสี่นี้ถูกนำมาใช้เป็นแนวทางดำเนินชีวิตร่วมกันของคนต่างวัย และเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความสงบสุขและความกลมเกลียวในครอบครัวและชุมชน ดังนั้นการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 มิได้อยู่ในระดับนามธรรมหรือจำกัดเฉพาะในพิธีกรรมทางศาสนาเท่านั้น หากแต่แทรกซึมอยู่ในชีวิตประจำวันของคนในชุมชนอย่างเป็นธรรมชาติ ตัวอย่างเช่น การพูดคุยหลั่งน้ำอามารถที่สมาชิกในครอบครัวใช้เวลาแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความรู้สึก และความคิดเห็นอย่างมีเมตตาและกรุณาต่อกัน การที่ผู้สูงอายุถ่ายทอดหลักธรรมหรือเรื่องเล่าเชิงคุณธรรมแก่หลานในบริบทที่ไม่เป็นทางการ เช่น ระหว่างทำอาหารหรือเดินทางไปวัด ก็ถือเป็นการปลูกฝังแนวคิดที่สะท้อนถึงความมุทิตาและอุเบกขาในรูปแบบที่เหมาะสมกับแต่ละวัย ทั้งนี้ยังพบว่ากิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรม เช่น งานบุญ การทอดผ้าป่า การทำบุญบ้าน หรืองานบวช ยังคงมีความสำคัญและได้รับความร่วมมือจากสมาชิกทุกวัยในชุมชน โดยเฉพาะกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างวัย ดังนั้นกิจกรรมข้ามวัยเหล่านั้นนับเป็น “พื้นที่กลาง” ที่เอื้อต่อการเชื่อมความสัมพันธ์และลดช่องว่างระหว่างเจเนอเรชันอย่างมีประสิทธิภาพ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือ การที่เยาวชนช่วยสอนผู้สูงอายุใช้งานโทรศัพท์มือถือหรือแอปพลิเคชันพื้นฐาน ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนทั้งทักษะและความเข้าใจ หรือการที่ผู้สูงอายุสอนเยาวชนทำอาหารพื้นบ้านและสมุนไพร ซึ่งเป็นการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในรูปแบบที่มีชีวิตชีวา กิจกรรมจิตอาสาที่เช่นเดียวกัน เป็นเวทีที่สมาชิกในแต่ละวัยได้แสดงออกถึงกรุณาและเมตตาผ่านการลงมือช่วยเหลือส่วนรวมร่วมกัน เช่น การทำความสะอาดวัด ช่วยดูแลผู้ป่วย หรือปรับปรุงสถานที่สาธารณะ สิ่งเหล่านี้ไม่เพียงแต่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างคนต่างวัย แต่ยังสร้างจิตสำนึกด้านคุณธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคม ด้วยเหตุนี้ แนวคิดเรื่อง “สุขภาวะทางสังคม” ในบริบทของชุมชนบ้านดอนโม่จึงมิได้หมายถึงเพียงการอยู่ร่วมกันอย่างปราศจากความขัดแย้งเท่านั้น แต่เป็นสภาวะของการอยู่ร่วมกันอย่างมีคุณภาพ เข้าใจกัน ยอมรับความแตกต่าง และมีความปรารถนาดีต่อกันอย่างจริงใจ สุขภาวะที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติตามหลักธรรมนี้จึงมิใช่เพียงมิติทางจิตใจ แต่ยังแผ่ขยายไปถึงมิติของความมั่นคงทางสังคม ความยั่งยืนทางวัฒนธรรม และความเป็นชุมชนที่เข้มแข็งโดยแท้จริงตามหลักธรรมทางพุทธศาสนาโดยเฉพาะพรหมวิหาร 4 ได้รับการปรับใช้ในระดับปฏิบัติการอย่างลึกซึ้งในชุมชนบ้านดอนโม่ และเป็นพลังสำคัญที่ขับเคลื่อนให้สังคมพหุวัยแห่งนี้สามารถรักษาสอดคล้องระหว่างรุ่นและความสงบสุขร่วมกันได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับ อัมภัสสา พานิชชอบ ได้ศึกษาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในสถานสงเคราะห์คนชรา บ้านบางแค และสถานที่พักผู้สูงอายุเอกชนในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล พบว่าคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในสถานสงเคราะห์คนชราบ้านบางแคและสถานที่พักผู้สูงอายุเอกชนส่วนใหญ่อยู่ในระดับดี ร้อยละ 48.8 และร้อยละ 73.8 ตามลำดับ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ได้แก่ เพศชาย , อายุต่ำกว่า 70 ปี, การศึกษาระดับอนุปริญญาขึ้นไป, ประกอบอาชีพข้าราชการ, ก่อนเข้าพัก ดำรงชีวิตอยู่กับคู่สมรส, พักอาศัยในบ้านพักของตนเอง, เข้ากันได้ดีกับสมาชิกในครอบครัว, ก่อนเข้า พักคู่สมรสดูแลอย่างใกล้ชิด, ปัจจุบันไม่ได้ใช้สารเสพติด, สุขภาพแข็งแรงและตัดสินใจเข้าพักเอง พบว่า มีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับดี ส่วนสถานภาพสมรสและเหตุผลในการเข้าพำนันั้น พบว่าลักษณะที่ แตกต่างกันไม่ทำให้คุณภาพชีวิตต่างกัน จากการศึกษาเปรียบเทียบ 2 กลุ่ม

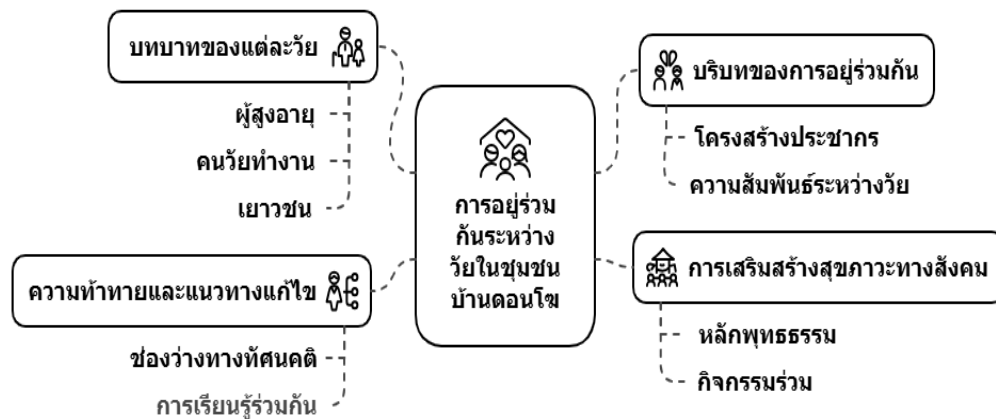
พบว่าคุณภาพชีวิตด้าน สภาพเศรษฐกิจ, สุขภาพ, สภาพแวดล้อม, การพึ่งพาตนเอง และคุณภาพชีวิตด้านรวมของผู้สูงอายุที่พักในสถานที่พักผู้สูงอายุเอกชนดีกว่าผู้สูงอายุที่พักในสถานสงเคราะห์คนชราบ้านบางแค ส่วนด้านกิจกรรม พบว่า ไม่มีความแตกต่างกัน และจากการศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ความพึงพอใจในด้านกิจกรรม และความพึงพอใจด้านสัมพันธ์ทางสังคม มีความสัมพันธ์กับคะแนนคุณภาพชีวิต คุณภาพชีวิต ส่วนความพึงพอใจในลักษณะการบริการนั้นไม่มีความสัมพันธ์กับคะแนน (อัมภัสสาพานิชชอบ, 2546 : บทคัดย่อ)

3) หลักปฏิสัมพันธ์วิถีพุทธในการอยู่ร่วมกันของคนต่างวัยในชุมชนบ้านดอนโฆ อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร พบว่า การปฏิสัมพันธ์ระหว่างวัยในชุมชนมีความสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างความเข้าใจและความร่วมมือที่ดีระหว่างสมาชิกในสังคมที่มีช่วงวัยแตกต่างกัน หนึ่งในเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้การปฏิสัมพันธ์ระหว่างวัยเป็นไปอย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ คือ การนำหลักธรรมทางพุทธศาสนาใช้ในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกว่า โดยเฉพาะหลักธรรมที่เน้นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลด้วยความเมตตาและการยอมรับในความแตกต่าง ซึ่งช่วยลดช่องว่างระหว่างวัยและส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นหนึ่งในหลักธรรมที่มีบทบาทสำคัญในการลดช่องว่างระหว่างวัยคือ การใช้เมตตาในการสื่อสาร โดยการใช้เมตตาในการสื่อสารจะทำให้เกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งและมีความใส่ใจในความรู้สึกของผู้อื่น ไม่ว่าจะเป็นการพูดคุยระหว่างผู้สูงอายุและเยาวชนหรือระหว่างกลุ่มวัยต่างๆ เมตตาจะช่วยให้การสื่อสารเป็นไปในทางบวกและลดความเข้าใจผิดที่อาจเกิดขึ้นจากการขาดความเห็นอกเห็นใจในกันและกัน นอกจากนี้ อุเบกขา หรือการยอมรับในความแตกต่างก็เป็นอีกหลักการหนึ่งที่สามารถช่วยเสริมสร้างความเข้าใจระหว่างวัย โดยการไม่ตัดสินผู้อื่นและยอมรับในความแตกต่างทางประสบการณ์และมุมมองของแต่ละบุคคลจะช่วยให้เกิดการรับฟังและเห็นคุณค่าของการมีความคิดเห็นที่หลากหลาย ในชุมชนที่มีการสนับสนุนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างวัย จะเห็นได้ว่า การจัดเวทีสนทนาระหว่างวัย เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการเปิดพื้นที่ให้สมาชิกทุกวัยได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น การมีเวทีสนทนาเช่นนี้ช่วยส่งเสริมการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์และสามารถลดความขัดแย้งที่เกิดจากความไม่เข้าใจหรือความต่างทางประสบการณ์ชีวิตของแต่ละวัย นอกจากนี้ยังสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างวัย ดังนั้นการนำหลัก “สัมมาวาจา” หรือการใช้คำพูดที่เหมาะสมและสุภาพมาใช้ในการสื่อสาร จะช่วยให้การพูดคุยและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างวัยเป็นไปอย่างราบรื่นและมีความเคารพในความแตกต่างของผู้อื่น การใช้สัมมาวาจาจึงเป็นวิธีที่ช่วยลดความขัดแย้งและสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับการสื่อสารในทุกช่วงวัย ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างความเข้าใจและการแก้ปัญหาที่เป็นธรรมในสังคม เมื่อพิจารณาจากทั้งหมดนี้จะเห็นได้ว่า การปฏิสัมพันธ์วิถีพุทธเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างชุมชนที่เกื้อกูล เข้าใจ และเคารพซึ่งกันและกัน การนำหลักธรรมต่างๆ มาใช้ในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัย เช่น การใช้เมตตา การยอมรับความแตกต่าง และการใช้สัมมาวาจา จะช่วยให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ที่ดีและยั่งยืนในสังคม ซึ่งในที่สุดจะส่งผลให้ชุมชนมีความสมานฉันท์และสามารถพัฒนาไปในทิศทางที่ดีร่วมกันได้อย่างยั่งยืน **ซึ่งสอดคล้องกับ พระมหาบุญล้อม ธีรปัญโญ (วิปุละ)** ศึกษา “ประสิทธิผลของการสื่อสาร ในการเผยแผ่พุทธธรรมในชมรมผู้สูงอายุ กรณีศึกษาชมรมผู้สูงอายุ วัดสมรโกฏิ” พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้สูงอายุวัดสมรโกฏิ ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุมากกว่า 41 ปีขึ้นไปส่วนใหญ่มีอาชีพแม่บ้าน โดยรวมความคิดเห็นต่อบทบาทด้านการจัดกิจกรรมให้ความรู้และการสื่อสารธรรมะ มีความเห็นด้วยในระดับมาก ในเรื่อง บทบาทการใช้สื่อ ของพระวิทยากรมีความเห็นด้วยในระดับปานกลาง ปัญหาของผู้สูงอายุในฐานะผู้รับสาร มีความเห็นด้วยในระดับปานกลางโดยมี ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ให้มีการส่งเสริมธรรมะในเยาวชนด้วย รวมทั้งจัดค่ายธรรมะในโอกาสต่างๆเพิ่ม มากขึ้น และต้องการให้พระสงฆ์มีบทบาทเข้าร่วมแก้ไขปัญหาของชมรมผู้สูงอายุ รวมถึงต้องการให้ สนับสนุนด้านงบประมาณ บุคลากร ให้แก่ชมรมผู้สูงอายุและเพิ่มการประชาสัมพันธ์สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นพระวิทยากร ในเรื่องบทบาทในการจัดกิจกรรมให้ความรู้และ การสื่อสารธรรมะมีความเห็นด้วยในภาพรวมในระดับมาก และในเรื่องบทบาทการใช้สื่อของพระ วิทยากร มีความเห็นด้วยในระดับมากเช่นกัน เมื่อเปรียบเทียบระดับความคิดเห็นในประเด็นเดียวกัน โดยสถิติพรรณนา ได้แก่ค่าเฉลี่ย พบว่าไม่มีความแตกต่างกันมากนัก (พระมหาบุญล้อม ธีรปัญโญ (วิปุละ), 2549 : บทคัดย่อ)

องค์ความรู้ของการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างสุขภาวะทางสังคมวิถีพุทธเพื่อการอยู่ร่วมกันของคนต่างวัยในชุมชนบ้านดอนโฆ อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร” สามารถสรุปองค์ความรู้ได้ดังนี้

การอยู่ร่วมกันระหว่างวัยในชุมชนบ้านดอนโฆ

แผนภาพที่ 1 การเสริมสร้างสุขภาวะทางสังคมวิถีพุทธเพื่อการอยู่ร่วมกันของคนต่างวัยในชุมชนบ้านดอนโฆ อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร

จากภาพองค์ความรู้การเสริมสร้างสุขภาวะทางสังคมวิถีพุทธเพื่อการอยู่ร่วมกันของคนต่างวัยในชุมชนบ้านดอนโฆ อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร คือ

1. บริบทของการอยู่ร่วมกันระหว่างคนต่างวัยในชุมชนบ้านดอนโฆมีลักษณะ “พหุวัย” อย่างชัดเจน ซึ่งหมายถึงการอยู่ร่วมกันของคนหลายช่วงวัยในพื้นที่เดียวกัน ได้แก่ เด็ก เยาวชน วัยทำงาน และผู้สูงอายุ ภายในครอบครัวเดียวหรือบริเวณใกล้เคียง โดยมีโครงสร้างครอบครัวแบบขยาย (extended family) เป็นรูปแบบหลัก เช่น ปู่ย่าตายายอยู่ร่วมกับลูกหลาน ทำให้เกิดสายสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นทางจิตใจ เพราะผู้สูงอายุมีบทบาทมากกว่า “ผู้รับการดูแล” แต่ยังทำหน้าที่เป็น ผู้ให้การดูแล (เช่น ดูแลหลาน), ผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญา (เช่น ความรู้ท้องถิ่น ศิลธรรม) และ ที่พึ่งทางใจ โดยมีความสัมพันธ์มีลักษณะ “เกื้อกูลกัน” คือ วัยทำงานดูแลเศรษฐกิจครอบครัว ผู้สูงอายุดูแลสมาชิก และเยาวชนเรียนรู้จากประสบการณ์จริง อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่ โดยเฉพาะด้าน เทคโนโลยี การศึกษา และค่านิยมใหม่ ก่อให้เกิด “ช่องว่างระหว่างวัย” ที่อาจสร้างความไม่เข้าใจในทัศนคติ และการใช้ชีวิต เช่น ผู้ใหญ่ไม่เข้าใจโซเชียลมีเดีย เด็กไม่เข้าใจหลักจารีต

2. การเสริมสร้างสุขภาวะทางสังคมวิถีพุทธ เพราะว่าแนวคิด “สุขภาวะทางสังคม” ในชุมชนนี้ หมายถึงความสามารถในการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เข้าใจกัน และให้เกียรติกัน ซึ่งยึดโยงอยู่กับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ดังเช่น พรหมวิหาร 4 ได้แก่ เมตตา (หวังดี), กรุณา (ช่วยเหลือ), มุทิตา (ยินดีเมื่อผู้อื่นสำเร็จ), และอุเบกขา (วางใจเป็นกลาง) กลายเป็น “กรอบจริยธรรม” ที่ทุกวัยใช้ร่วมกัน นอกจากนี้ สุขภาวะไม่ใช่แค่ไม่มีความขัดแย้ง แต่รวมถึงการให้ออกาสกัน การพูดคุย และยอมรับความแตกต่าง ดังนั้นกิจกรรมชุมชน เช่น งานบุญ, การปฏิบัติธรรม, หรือกิจกรรมจิตอาสา เป็น “เวทีกลาง” ที่ทำให้คนต่างวัยได้พบปะ เรียนรู้ซึ่งกันและกัน โดยมีการสร้าง “พื้นที่ปลอดภัย” เช่น เวทีสนทนา หรือกิจกรรมข้ามรุ่น ช่วยลดความตึงเครียดในความต่างของวัย

3. บทบาทของแต่ละวัยในชุมชน ได้แก่ 3.1 ผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นผู้ทรงภูมิปัญญา มีบทบาทในการถ่ายทอดความรู้ วัฒนธรรม ทักษะชีวิต ซึ่งเป็นเสาหลักทางจิตใจของครอบครัวและชุมชน นำกิจกรรมทางศาสนาและรักษาประเพณีท้องถิ่น 3.2 คนวัยทำงาน เป็นแรงขับเคลื่อนเศรษฐกิจครอบครัว (ทำการเกษตร ค้าขาย ฯลฯ) เป็นตัวกลางเชื่อมรุ่นเก่ากับรุ่นใหม่ และมีบทบาททางสังคม เช่น

คณะกรรมการชุมชน อาสาสมัคร และ 3.3 เยาวชน เป็นผู้เรียนรู้และสืบทอดวัฒนธรรม ในยุคที่ใช้เทคโนโลยี เช่น สอนผู้สูงอายุใช้มือถือ ช่วยประชาสัมพันธ์ชุมชน เข้าร่วมกิจกรรมจิตอาสาและเรียนรู้จากผู้ใหญ่

4. ความท้าทายและแนวทางแก้ไขปัญหา “ช่องว่างระหว่างวัย” มักเกิดจากความต่างทางโลกทัศน์ ค่านิยม และการสื่อสาร เช่น การใช้ภาษาหรือเทคโนโลยีที่ไม่เข้าใจกัน การละเลยวัย เช่น วัยทำงานต้องดูแลทั้งพ่อแม่และลูก ทำให้เกิดความเครียดโดยไม่รู้ตัว ขาดกิจกรรมเชื่อมโยง ทำให้แต่ละวัยอยู่ในกลุ่มของตนเอง และปฏิสัมพันธ์ลดลง ดังนั้นแนวทางสำคัญ คือ 4.1) จัด กิจกรรมร่วมระหว่างวัย อย่างสม่ำเสมอ 4.2) สร้าง เวทีพูดคุยแบบไม่เป็นทางการ เพื่อให้เข้าใจความคิดกัน และ 4.3) ใช้ หลักพุทธธรรม เป็นแนวทางปลูกฝัง คุณค่าในการอยู่ร่วมกันอย่างเคารพและไม่ตัดสิน

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างวัยในชุมชนไม่เพียงแต่เป็นเรื่องของโครงสร้างครอบครัว แต่เป็นพลังขับเคลื่อนของชุมชน หากได้รับการออกแบบกิจกรรม พื้นที่สนทนา และนำหลักพุทธธรรมมาใช้จริง จะทำให้เกิด “สังคมพหุวัย” ที่ยั่งยืนและเข้มแข็งในทุกมิติ ทั้งกาย ใจ และวัฒนธรรม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 หน่วยงานภาครัฐและท้องถิ่นควรบูรณาการแนวคิดวิถีพุทธในการพัฒนาเยาวชนในระดับชุมชน โดยจัดกิจกรรมส่งเสริมศีลธรรมและวินัยร่วมกับสถานศึกษาและวัดในพื้นที่

1.2 จัดตั้งหรือสนับสนุนศูนย์การเรียนรู้วิถีพุทธประจำตำบล เพื่อเป็นแหล่งฝึกฝนพฤติกรรมเชิงสร้างสรรค์ของเยาวชน

1.3 พัฒนาแผนพัฒนาชุมชนให้คำนึงถึงความแตกต่างของคนต่างวัย และส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ระหว่างวัยอย่างยั่งยืนผ่านกิจกรรมเชิงพุทธ

1.4 สร้างกลไกติดตามและประเมินผลเชิงคุณภาพจากการดำเนินกิจกรรมเสริมสร้างสุขภาวะทางสังคมในมิติวัฒนธรรมท้องถิ่น

1.5 ผลักดันให้มีการบรรจุหลักสูตรกิจกรรมวิถีพุทธในระดับสถานศึกษาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

2.1 นำผลการวิจัยไปปรับใช้ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมวินัยของเยาวชนในชุมชนอื่น ๆ ที่มีบริบทคล้ายกัน

2.2 ใช้ข้อมูลจากการวิจัยเป็นฐานในการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการสำหรับครู ผู้นำชุมชน และพระสงฆ์ เพื่อสร้างภาวะผู้นำทางคุณธรรมในชุมชน

2.3 จัดทำคู่มือแนวทางการใช้กิจกรรมวิถีพุทธเชิงสร้างสรรค์สำหรับผู้บริหารสถานศึกษาและองค์กรชุมชน

2.4 ส่งเสริมความร่วมมือแบบภาคีเครือข่ายระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน และหน่วยงานราชการ เพื่อบูรณาการการเรียนรู้วิถีพุทธในชีวิตประจำวัน

2.5 ประยุกต์ใช้แนวทางปฏิสัมพันธ์วิถีพุทธในการออกแบบกิจกรรมพัฒนาเยาวชน ทั้งในระดับตำบลและระดับจังหวัด

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรขยายขอบเขตการวิจัยไปยังชุมชนในบริบทเมืองหรือชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม เพื่อเปรียบเทียบความเหมาะสมของแนวทางวิถีพุทธ

3.2 ศึกษาความเชื่อมโยงระหว่างกิจกรรมวิถีพุทธกับการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมระยะยาวของเยาวชน

3.3 ควรวิจัยแบบมีส่วนร่วมมากขึ้น โดยให้กลุ่มเป้าหมายมีบทบาทในการออกแบบกิจกรรมและประเมินผล

3.4 พัฒนารูปแบบการประเมินผลกิจกรรมวิถีพุทธอย่างเป็นระบบ ทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

3.5 ศึกษาเปรียบเทียบการเสริมสร้างสุขภาวะทางสังคมในศาสนาอื่นควบคู่กับวิถีพุทธ เพื่อเสนอรูปแบบการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม

เอกสารอ้างอิง

- พระมหาบุญล้อม ชีรปัญญา (วิปุละ). (2549). **ประสิทธิผลของการสื่อสารในการเผยแผ่พุทธธรรมในชมรมผู้สูงอายุ ทัศนศึกษา ชมรมผู้สูงอายุวัดสมรโกฏิ**. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มนตรี คงวัดใหม่. (2542). **การศึกษาเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุระหว่างชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิมในจังหวัดระนอง**. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2553). **ทิศทางแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน). (2547). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน).
- อัมภัสสา พานิชชอบ. (2546). **การศึกษาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุในสถานสงเคราะห์คนชราบ้านบางแค และสถานที่พักผู้สูงอายุเอกชนในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล**. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.